

Annotation

Bohachyk P.P.

Diversification in the context of multi-strategy for agricultural enterprises

Agricultural enterprises should pursue many goals for achieving multiple targets and economic growth in competitive conditions of agricultural markets. Commercial farms should pay attention to achievement of financial resources for supporting high level of liquidity. In this respect author proposes the author suggests usage of a multi-strategy, which will be based on a strategy of diversification. This strategy will include sub-strategies: product diversification, markets diversification and diversification by business activities (including provision of services). Besides, special attention should be given to the usage of the speculative strategy, which will be directed to the allocation of enterprise funds for carry out the trading activities to obtain stable additional profits, which can be reinvested in agricultural production or processing of agricultural products.

The important issue is the constant financial injections into the enterprise accounts through trade activities, which will provide additional competitive advantages and increasing the liquidity of agricultural enterprises in the Vinnitsa region. The benefits of agricultural tourism will allow achieving additional employment and reducing the influence of seasonal fluctuation.

Provision of agricultural services with the available machinery for small farms and households can facilitate intensive usage of physical facilities and its efficient operations. Agricultural enterprises can utilize some web-based platforms which will allow to achieve profitability thanks to the establishment of links with foreign clients and receiving higher prices of commodities.

Keywords: *diversification, multi-strategies, sale activities, agricultural enterprises.*

УДК 658.114.5:63(1-22)

АГРОХОЛДИНГИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ СЕЛА

**М. І. Дяченко, кандидат сільськогосподарських наук
Уманський національний університет садівництва**

В статті відображені проблемні питання створення та функціонування агрохолдингів АПК України, чи несуть вони шанси та загрози для села.

Проаналізовані основні напрямки їх створення і організації їх роботи, місце в системі використання сільськогосподарських земель взаємовідносини з державою та іншими формами агропромислових формувань, а також їх вплив на розвиток сільських територій.

Запропоновано методи підвищення контролю держави над діяльністю агрохолдингів через обмеження землекористування, вирішення проблеми кадрового забезпечення та стимулювання агрохолдингів до участі у соціальному розвитку села.

Ключові слова: *агрохолдинги, сільські території, соціально-економічний розвиток, інвестиції, агропродовольчий ринок.*

Посановка проблеми. Агрохолдинги для нашої країни, досить нові форми об'єднання, залишаються нерозкритими. Ще багато виникає питань щодо їх функціонування та впливу на соціально-економічний розвиток країни, а тому дослідження, аналіз та оцінка роботи агрохолдингів є досить актуальними і перспективними. Слід відмітити про соціальну напруженість у сільській місцевості з приходом агрохолдингів і вона постійно зростає, оскільки вони концентрують кращу землю, кадри, техніку.

З проблемою холдингів пов'язана і проблема виникнення надлишкової робочої сили на селі. Більш того, наявна в сільській місцевості робоча сила ні по рівню своєї кваліфікації, ні по їх відношенню до праці не відповідає вимогам сучасного організованого виробництва. Оскільки в країні впроваджуються такі нові організаційно-правові форми господарювання як агрохолдинги, то вони повинні законодавчо регулюватися та ідентифікуватися в документах. Сьогодні держава повинна сприймати агрохолдинги як об'єктивну реальність і мірами аграрної політики направляти їх діяльність в русло нинішньої державної стратегії (в т. ч. по розвитку сільських територій). В першу чергу це стосується системи оподаткування, яка повинна удосконалюватися в контексті із загальною податковою реформою.

Сьогодні слід дати відповідь на цілий ряд запитань, таких як:

-чому виникли агрохолдинги?

-які основні напрями їх діяльності?

-як агрохолдинги впливають на використання сільськогосподарських земель?

-як діяльність агрохолдингів впливає на стан і розвиток сільських територій?

Аналіз останніх досліджень. Проблемам становлення і функціонування агрохолдингів у контексті розвитку сільської території України присвячені роботи багатьох вчених-економістів. До найвідоміших належать наукові праці В. Андрійчука, В. Васильчука, С. Дем'яненка, Т. Зіновчука, В. Месель-Веселяка, В. Нелепа, Т. Осташко, П. Саблука, М. Хорунжого, В. Юрчишина та ін. Проте, більшість із проблем, пов'язаних із швидкою капіталізацією сільського господарства, залишаються у стадії початкового вивчення і потребує комплексного подальшого дослідження. На сьогодні в наукових і бізнесових колах ще тривають гострі дискусії щодо перспективності домінування агрохолдингів. Тому дана проблема є актуальною, оскільки процеси, пов'язані із динамічними змінами в економіці України, потребують подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження нинішньої ситуації із створенням і діяльністю агрохолдингів в Україні, їх ролі в розвитку сільських територій, позитивне та негативне функціонування агрохолдингів на соціально-економічний розвиток села.

Методика досліджень. Для досягнення поставленої мети у статті використовувалися такі методи дослідження: аналізу, наукового порівняння та метод SWOT-аналізу, які дозволили виділити слабкі та сильні сторони

функціонування агрохолдингів, а також визначити основні загрози і перспективи їх діяльності.

Результати досліджень. За попередніми оцінками в Україні функціонує біля 100 великих агрохолдингів, які контролюють понад 6 млн. га, а за даними М. Кропивка ці формування контролюють близько 8,7 млн. га, тобто 21 % сільськогосподарських угідь країни, їх загальна виручка перевищує 11 млрд. доларів США. За прогнозами експертів на найближчі 2–3 роки їх кількість може зрости до 200–300 [3]. Метою збільшення площ сільськогосподарських угідь є завоювання лідируючої позиції у галузі та підвищення рівня конкурентоспроможності, впровадження інновацій, а також здійснення диверсифікації ризиків, забезпечення ширших можливостей залучення додаткового капіталу. Найбільшими з них є: UkrLandFarming, «NCH», «Корнел Груп», «Мрія Агрохолдинг» «Миронівський Хлібопродукт», «Українські аграрні інвестиції» та інші (табл. 1).

1. Кількість та розташування земель холдингових компаній в Україні [3]

Назва агрохолдинга	Площа земель, тис. га	Місце розташування
UkrLandFarming	532	У 21 областях України
NCH	400	У 22 областях України
Корнел Груп	330	Тернопільська, Одеська, Миколаївська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Чернігівська області
Мрія Агрохолдинг	295	Тернопільська, Хмельницька, Івано-Франківська, Чернігівська, Львівська області
Миронівський Хлібопродукт	280	Київська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Вінницька, Івано-Франківська області
Українські аграрні інвестиції	260	Земля та підприємства, розташовані у 16 областях України
Астарта–Київ	245	Полтавська, Харківська, Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Житомирська області

Великі розміри агрохолдингів щодо площі, яку вони використовують, дозволяють їм отримувати великі прибутки, що досягаються за рахунок економії на постійних та змінних витратах; поглиблювати спеціалізацію, ефективно використовувати спеціалізовану техніку та висококваліфікований персонал. Це сприяє формуванню вищого рівня конкурентоспроможності як продукції, яку вони виробляють, так і самого підприємства, що, зрештою дозволяє їм займати кращі і стабільні позиції на ринку відповідної продукції.

Саме завдяки агрохолдингам Україна займає лідируючі позиції по експорту продукції рослинництва, в результаті чого зростає роль агропромислового комплексу у ВВП (17%), частка в експорті перевищує 27%. Завдяки агрохолдингам, які мають розвинену технологію, сучасну техніку, підвищується інвестиційна привабливість сільськогосподарського виробництва. За даними УкрАгроКонсалту, українські агрохолдинги у 2015 році залучили у виробництво 950 млн. доларів США інвестицій, що на 150 млн. більше, ніж роком раніше [5].

Завдяки агроіндустріальній вертикальній інтеграції, агрохолдинги, як правило, є ефективними бізнес-проектами з преференційним доступом до капіталу, ринків, політичної допомоги та інновацій. На основі інтеграції всіх елементів агроіндустріального виробництва і продовольчого маркетингу у своїй структурі конкурентна перевага, як відмічалось раніше, досягається шляхом застосування нових технологій у сільському господарстві, обробки, логістики, контролю якості та продажу кінцевого продукту. Агрохолдинги виділяються конкурентоспроможністю, що є важливим аспектом для України після її приєднання до СОТ та вступу у ЄС і світові ринки [4].

Проведений аналіз методом SWOT С. В. Гринчуком щодо діяльності агрохолдингів дозволяє виділити основні сильні сторони їх діяльності та можливості залучення кредитних коштів, у т. ч. у зовнішніх інвесторів. Слід вказати на кращий доступ до інформації про ринок порівняно з малими підприємствами та високу прибутковість діяльності (табл. 2). Слабкими сторонами є: малорозвинене тваринництво, незабезпеченість достатньою кількістю висококваліфікованими працівниками.

2. SWOT-аналіз діяльності агрохолдингів [8]

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - можливість залучення кредитних коштів; - кращий доступ до інформації про ринок порівняно з малими підприємствами; - висока прибутковість діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> - незабезпеченість достатньою кількістю висококваліфікованих працівників; - потреба у збільшеній кількості елеваторів, портів та ін.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - збільшення кількості обсягів виробництва; - створення навчальних баз, лабораторій якості продукції, тощо; - проведення маркетингових досліджень ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> - зняття мараторію, зменшення вимог, які дає оренда на даний час; - обмеженість в інвестуванні на внутрішньому ринку та фондових біржах.

Виходячи із вищезазначеного, слід відмітити, що створення агрохолдингів є моделлю відродження сільськогосподарського виробництва та на цій основі забезпечення продовольчого достатку народу України на рівні раціональних норм харчування, забезпечення промисловості сировиною, збільшення трудової зайнятості селян, підвищення оплати праці до рівня

робітників промислових галузей, зростання добробуту селян і забезпечення соціального розвитку села.

Разом з тим, діяльність агрохолдингів породжує проблеми, які ще вимагають свого аналізу і осмислення. Виникнення агрохолдингів пов'язують з проблемою монополізації якщо не галузі, то певною мірою місцевих і регіональних ринків, з відповідною негативною дією на інтеграційні процеси і форми.

Маючи значно більші технічні і фінансові можливості, агрохолдинги фактично витісняють з ринку оренди землі фермерів, які не можуть конкурувати з ними. Між іншим, як відмічає Ю. Луненко, концентрація землі агрохолдингами шляхом витіснення з ринку оренди землі відповідної кількості аграрних підприємств і фермерів, створює загрозову соціально-економічну ситуацію на селі, а це:

- припинення діяльності сільськогосподарських підприємств як юридичних осіб;
- втрата місць роботи для певної кількості сільських жителів;
- непоступлення в місцеві сільські ради податкових та інших платежів від підприємств, оскільки вони припиняють свою діяльність;
- відсутність фінансування на створення і підтримку сільської інфраструктури тощо [7].

Як відмічає в своїх працях О. Шульга, агрохолдинги часто не зацікавлені у значному інвестуванні безпосередньо у сільськогосподарське виробництво. Відсутність держаних гарантій не створює в них стимулів до укладання договорів оренди на тривалий період, а тому вони не зацікавлені в раціональному використанні орендованих земель, ведуть виснажливе землеробство, не дбають про збереження та підвищення родючості ґрунтів [2].

На думку П. Т. Саблука, процеси надконцентрації капіталу та земельних ресурсів у агрохолдингах призвели до неспроможності конкурувати великої кількості дрібних і середніх виробників. Для цього потрібні зміни в організації сільськогосподарського виробництва у напрямі створення умов і підтримки розвитку об'єднання дрібних та середніх товаровиробників, переважно на засадах кооперації і кластеризації [9].

М. С. Александров звертає увагу на те, що наявність агрохолдингів, як юридичних осіб, за місцем оренди землі призводить до зменшення платежів у місцеві бюджети села, вони не вкладають кошти у розвиток соціальної сфери сільських територій [1].

Агрохолдинги не розв'язують також проблеми трудової зайнятості селян. Так, із 7,8 млн. працездатних осіб, які мешкають у сільській місцевості, 1,6 млн. – безробітні, а 1,9 млн. – зайняті лише в особистих селянських господарствах [3].

Т. С. Ожелевська досить категорично підкреслює, що подальший розвиток сільського господарства через розширення й процвітання агрохолдингів призведе до повного знищення сільської території в соціальному, економічному та екологічному аспектах [8]. Такі процеси

призведуть до накопичення прибутків за кордоном із використанням іноземного інвестування.

Опитування в кількох сільських громадах Хмельницької області, проведені В. І. Ткачук, показали цікаву закономірність різних категорій опитуваних. Значна кількість з них досить негативно ставиться до великих агрохолдингів, які є домінуючими у місцевому аграрному виробництві. Наприклад, прості селяни незадоволені низьким рівнем орендної плати за передані в оренду земельні паї; малі підприємці незадоволені постійним наступом агрохолдингів на їхні землі; безробітні вважають, що вина за їхнє безробіття лежить на агрохолдингах, які завозять свою техніку разом із своїми працівниками; місцева влада незадоволена тим, що у таких виробників дуже мало працівників, які отримують заробітну плату і оплачують ПДФО до місцевого бюджету; екологічні та інші контрольні служби незадоволені поширенням використання хімічних речовин та зниженням вмісту гумусу у землях, що обробляються агрохолдингами [10].

На думку окремих учених: В. Г. Андрійчука, В. І. Ткачука для усунення негативного впливу агрохолдингів на соціально-економічну ситуацію в країні необхідно зробити наступне:

- стимулювати ведення тваринництва шляхом зменшення ставки єдиного податку для агрохолдингів, які займаються веденням тваринництва;

- створити фонди на рівні місцевої влади на територіях, де агрохолдинги ведуть свою діяльність, кошти фонду можуть бути спрямовані на соціальний розвиток сільських територій;

- задня зменшення безробіття можна розробити норми працевлаштування сільського населення в агрохолдингах, за якими агрохолдинги зобов'язані будуть влаштовувати на своє підприємство жителів тих місцевостей, на території яких знаходяться землі, тощо.

Крім того, для підвищення ефективності роботи холдингів необхідно:

- з метою попередження конфліктних ситуацій створити порядок розгляду пропозицій, заяв, скарг між управлінською компанією та рядовими працівниками;

- сформувати законодавчу базу щодо регламентування діяльності агрохолдингів;

- для усунення суперечок між агрохолдингами та місцевими громадами відносно сплати податків доцільно внести уточнення до Господарського кодексу України щодо територіальної ознаки структурних підрозділів підприємства, а саме – вказати, що структурні підрозділи підприємства мають розташовуватись за місцезнаходженням підприємства – юридичної особи. Все це дозволить наповнити дохідну частину місцевих бюджетів та реалізувати соціальні програми на селі.

Висновки. Підсумовуючи вище вказане щодо діяльності агрохолдингів в Україні, можна стверджувати, що в найближчу перспективу в нашій державі буде продовжуватися процес концентрації сільськогосподарських земель в таких структурах шляхом їх оренди і банкрутства неефективних аграрних підприємств. Цей фактор слід враховувати при розробці державної аграрної

політики і програми підтримки розвитку сільських територій. Цілком можливо, що в довгостроковій перспективі агрохолдинги будуть скорочувати масштаби землекористування і реорганізовуватися в інші організаційно-правові форми агробізнесу.

Нині держава повинна сприймати агрохолдинги як об'єктивну реальність і направляти їх діяльність в русло діючої державної стратегії – на розвиток сільських територій.

Що стосується розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу в аграрній сфері України, то він має стати пріоритетним завданням аграрної реформи і головну роль з його розв'язанням має відіграти створення мотиваційних економіко-правових та інституційних механізмів ефективного розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, яка, як доводить світовий досвід, є єдиною альтернативою протидії експансії агрохолдингів.

Література

1. Александров М. С. Збільшення виробництва продукції рослинництва як шлях підвищення рівня життя селян. *Економіка АПК*. 2011. № 6. С. 33–37.

2. Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства. *Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 3–15.

3. Гринчук С. В. Особливості діяльності агрохолдингів та їх вплив на розвиток сільських територій. *ННЦіАЕ*. 2012. С. 37–44.

4. Данкевич А. Є. Організаційно-економічні засади розвитку агрохолдингів. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 26–29.

5. Дем'яненко С. Агрохолдинги в Україні: добре чи погано? Київ : КНЕУ, 2008. 22 с.

6. Кропивко М. Ф. Стратегічні напрями реформування управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / за ред. М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦіАЕ, 2012. 81 с.

7. Луненко Ю. О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності. *Економіка АПК*. 2013. № 7. С. 5–21.

8. Ожелевська Т. С. Місце кооперативного руху у соціально-економічному розвитку сільських територій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. № 163. С. 67–72.

9. Саблук П. Т. Реалізація механізму реформ в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2011. № 10. С. 3–6.

10. Ткачук В. І. Диверсифікація аграрного підприємництва: монографія. Житомир: ЖНАЕУ. 2011. 268 с.

References

1. Alexandrov, M. S. (2011). Increase in crop production as a way to raise the living standards of peasants. *Economy of agroindustrial complex*, 2011, no. 6, pp. 33–37 (in Ukrainian).

2. Andriyчук, V. G. (2013). Agro-industrial formation of a new type in the

context of the strategy of development of domestic agriculture. *Economy of agroindustrial comple*, 2013, no. 1, pp. 3–15 (in Ukrainian).

3. Grinchuk, S. V. (2012). Features of the activities of agricultural holdings and their impact on the development of rural areas. NNCiAE, 2012, pp. 37–44 (in Ukrainian).

4. Dankevich, A. E. (2010). Organizational-economic principles of development of agroholdings. *Economy of AIC*, 2010, no. 1, pp. 26–29 (in Ukrainian).

5. Demyanenko S. (2008). *Agroholdings in Ukraine: good or bad?* Kyiv: KNEU, 2008. 22 p. (in Ukrainian).

6. Kropivko, M. F. (2012). *Strategic directions of reforming the management of integrated development of agro-industrial production and rural territories*. Kyiv: NANCIAE, 2012. 81 p. (in Ukrainian).

7. Lunenko, Yu. O. (2013). Agroholdings in Ukraine and strengthening the social orientation of their activities. *Economy of agroindustrial complex*, 2013, no. 7, pp. 5–21 (in Ukrainian).

8. Ozhelevskaya, T. S. (2011). The place of the cooperative movement in the socio-economic development of rural areas. *Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine*, 2011, no. 163, pp. 67–72 (in Ukrainian).

9. Sabluk, P. T. (2011). Realization of the mechanism of reforms in the agrarian sector. *Economy of the agroindustrial complex*, 2011, no. 10, pp. 3–6 (in Ukrainian).

10. Tkachuk, V. I. (2011). *Diversification of agrarian entrepreneurship: monograph*. Zhytomyr: ZNAMEU, 2011. 268 p. (in Ukrainian).

Одержано 15. 11. 2017

Аннотация

Дяченко Н. И.

Агрохолдинги и их последствия для села

В статье рассмотрены факторы возникновения агрохолдингов и установлена взаимосвязь развития сельских территорий и процесса агрохолдингизации сельскохозяйственных предприятий. Приведены основные характеристики, закономерности и тенденции функционирования агрохолдингов в Украине, показано их негативное влияние на социально-экономическое развитие сельских территорий.

Проанализированы мнения ученых и их негативное отношение к деятельности агрохолдингов в Украине. Исследована специфика деятельности агрохолдингов в Украине, определено их влияние на экономику в целом и сельских территорий в частности. Выявлены слабые и сильные стороны сельскохозяйственных предприятий холдингового типа, освещены проблемы и перспективы их дальнейшего развития. Также отображены мнения различных категорий опрашиваемых о деятельности агрохолдингов.

Проанализированы основные направления их создания и организации их работы, определено место в системе использования сельскохозяйственных земель, регламентированы взаимоотношения с государством и разными формами предпринимательства, а также определено их влияние на развитие сельских территорий.

Предложены методы повышения контроля государства над деятельностью

агрохолдингов из-за ограничения землепользования, решения проблемы кадрового обеспечения и стимулирования агрохолдингов к участию в социальном развитии села. На сегодня государство должно воспринимать агрохолдинги как объективную реальность и направлять их деятельность в русло действующей государственной стратегии – на развитие сельских территорий.

Для повышения эффективности работы холдингов необходимо: сформировать законодательную базу по регламентации деятельности агрохолдингов; с целью предупреждения конфликтных ситуаций создать порядок рассмотрения предложений, заявлений, жалоб относительно работы таких компаний; а также для устранения споров между агрохолдингами и местными общинами относительно уплаты налогов целесообразно внести уточнения в Хозяйственный кодекс Украины относительно территориального признака структурных подразделений предприятий, а именно – указать, что структурные подразделения предприятия должны располагаться по местонахождению предприятия – юридического лица. Все это позволит наполнить доходную часть местных бюджетов и реализовать социальные программы на селе.

Ключевые слова: агрохолдинги, сельские территории, социально-экономическое развитие, инвестиции, агропродовольственный рынок.

Annotation

Diachenko M. I.

Agro holdings and their consequences for the village

The article considers the factors of the emergence of agroholdings and establishes the interrelation of the development of rural territories and the process of agroholding of agricultural enterprises. The basic characteristics, patterns and trends operation of agricultural holdings in Ukraine showed their negative impact on the socio-economic development of rural areas.

The opinions of scientists and their negative attitude towards the activity of agricultural holdings in Ukraine are analyzed. The specifics of the activities of agricultural holdings in Ukraine have been explored, their impact on the economy and rural areas in particular has been determined. The weak and strong sides of agricultural enterprises holding type, problems and prospects of their further development are presented. Also, an interesting pattern of different categories of respondents regarding the activity of agroholdings is presented.

The basic directions of their creation and organization of their work place in the use of agricultural lands relationship with the state and other forms of agricultural units and their impact on rural development.

The methods of increasing state control over the activities of agricultural holdings through land use restrictions, the problem of staffing and promotion of agricultural holdings to participate in the social development of the village. Today, the state must perceive agroholdings as an objective reality and direct their activities in the direction of the current state strategy for the development of rural areas.

To improve the efficiency of holding companies it is necessary: to form a legislative base on the regulation of the activities of agroholdings; in order to prevent conflict situations, create a procedure for consideration of proposals, applications, complaints between the management company and to eliminate conflicts between agricultural holdings and local communities regarding payment of taxes should be introduced to clarify the Commercial Code of Ukraine concerning the territorial basis of structural divisions – namely indicate that structural divisions should be placed at the location of the company – a legal entity. All this will allow you to fill the revenue side of local budgets and implement social programs in the countryside.

Keywords: agroholdings, rural territories, socio-economic development, investments, agro-food market.